

Christian Morgenstern

Christian Morgenstern ble født 1871, i en slekt med malere på både mors- og farssiden. Den fransk-tyske krig var nettopp over, og siden han døde i 1914 unnslopp han også såvidt den første verdenskrig. På mange måter ble Morgenstern et fredens barn; han hadde også en uvanlig helhetlig og harmonisk natur som forener både det analytiske og det romantiske: Tidlig vakt fascinasjonen for Nietzsche (og sjakkspill), samtidig som de tidlige diktene viser et sterkt romantisk preg. Begge disse sidene levde han ut som dikter, og privatperson. Vi ser dette både i «Galgenlieder», som han er mest kjent for og i hans aforismer og de mer alvorlige diktene. Typisk er hans lekne omgang med virkeligheten. Det er som om hans store alvor bare kan holdes oppe av en like løssluppen humor.

Morgenstern var også i Norge og oversatte både Ibsen og Strindberg. Han møtte siden Rudolf Steiner, og fant seg meget vel til rette i hans antroposofi. Hans siste diktsamling ble tilegnet ham. Morgenstern døde av tuberkulose, som hadde fulgt ham helt fra ungdomsårene.

Axel Bojer

Fire dikt av

Christian Morgenstern

Varulven

Han sa ved midnatt ha det til
sin sønn og kone og bega
seg til en skolemesters grav
og ropte «bøy meg, vær så snill!»

Så grov og rev han kisten opp
ved hjelp av lokkets messingknopp;
og liket steg fra kistens bunn
og oppløst nå sin bleke munn:

«O himmel, tar det aldri slutt:
å være – var, har vært-ulv, gutt!
Merk òg at er-ulv er ditt vesens
korrekte form ved bruk i presens.»

Og varulven ble full av age
for svar av dette strikse slaget.
Ærbødig anmodet han så
om å bli bøyd i *flertall*, òg!

Men nei, hans lærer måtte riste
på hodet – sa han ikke viste.
Av ulver fins det jo en skare,
men ordet «var» har én form bare!

Akk, ulven ble nå tåreblind –
han hadde barn og konen sin!!
Men takket høflig for leksjonen
før han gikk hjem igjen til konen.

Om krigens nødvendighet

(Parafrase over Horats)

La dem bygge slagskip og atter slagskip
og fra kampfly vente seg selve frelsen!
Ellers ville jo verden forgå i sløve
dager av lykke.

Alle lever fredelig, ingen steder
herjer pesten, hungeren, nøden sorgen.
Syngende går folket til sengs, med sanger
går de til frokost.

Må da ikke aktsomme patrioter
opprette et forbund mot dekadansen
og til folkets allmenne vel besørge
lutrende blodbad?

La dem bygge slagskip og atter slagskip
og fra kampfly vente seg selve frelsen!
Ellers vil jo verden forgå i sløve
dager av lykke.

Eksperimentet

Jeg tar en nål, en dromedar,
en kake og en søkkrik kar.

Med dette vil jeg finne ut
om det er hold i bibelsk lut:

Jeg ber den søkkrike gå bort
og banke på St. Peters port.

St. Peter bryskt: «Du vil inn her?
Det volder nok et visst besvær.

Langt lettere kan en kamel
gå gjennom nålens øye hel.»

Og jeg, som tror hans teorem,
tar frem min fruktkake med krem:

«Se, dromedar, den skal du få -
hvis du går gjennom øyet nå!»

Og den er ikke tung å be,
straks åler den seg inn – og se:

Litt oppskrapet, men ellers fin,
står den og nyter kaken sin!

Den arme rike skutter seg:
«Du store tid! Og stakkars meg ...»

Filosofiens fødsel

Forskrekket blir en sau jeg går meg på,
som om jeg var den første mann den så.
Og som i drømme stirrer jeg igjen –
som om den første sau jeg så, var den.

Kurvstolen

All dagen var den tungt besatt;
men så ble det omsider natt.

Nå står den tom, av byrder mør,
og hviler sine trette rør.

Nå strekker den seg, lett og fri,
og er «som hjemme», så å si.

Som om den *selv* får sitte nå,
den som så ofte sittes *på*.

En stol som hviler i seg selv –
den føler seg i sannhet vel!

Gjendiktet av Bjørn M. Moen

Aforismer

Christian Morgenstern

Hele vanviddet ved vår moderne bo- og livsform viser seg for meg gjennom bildet av mitt eget flyttelass: Var det ikke verdigere å skjule det lille man har av gods og gull i en jordhule, en hule man eier for bestandig – om den da ikke ødelegges av naturkreftene –. Å heller gjøre det enn å virre omkring i prangende borger med vårt pikk og pakk; hvert annet eller tredje år å leke fastboende, i fastmurt ro; sløse bort alt alvor, all kjærlighet til vårt eget på hjem på vegger som er dyrt leid, som aldri vil kunne eies, og som for oss evige nomader skaper illusjonen av noe som bare er løgn, bare kulisser vi ikke vil vedkjenne oss. Min ideele boform er teltet. Bare så langt vil jeg fortsatt kunne drive det.

*
Jeg lider ofte svært under min sans for humor. Mitt evigespørsmål er om ikke all humor inneholder en andel Spiss borgerlighet.

*
For meg finnes det bare et middel om jeg ikke jeg skal tape aktelsen for meg selv: Vedvarende kritikk.

*
Jeg er som en brevdue man har båret fra alle tings urkilder til et fjernt og fremmed land og så sluppet fri der. Den lengter hele sitt liv etter det hjem den en gang hadde; uten ro leter den på alle kanter av landet. Og ofte faller den til jorden i sin store tretthet, og man kommer og løfter den opp, pleier den og vil venne den til å være innomhus. Men så snart den bare kjenner vingene sine igjen så flyr den av gårde på nytt på den eneste reisen som tilfredsstillers dens lengsel: dens uunngåelige leting etter sitt opprinnelsessted.

*
Dere bebreider meg at jeg er like høflig mot alle. Men hva vil dere? Det finnes sikkert ikke altfor mange som det faller *lett* å elske menneskene. Men meg faller det lett iblant: Hvorfor skulle jeg da være meget uhøflig ovenfor dem? Jeg finner ved enhver noe som krever sympati eller interesse; og ville ikke min følelse av enhet med alt være en løgn hvis jeg skulle være fullstendig kald overfor et eller annet medmenneske?

*
Nå er kanskje tidspunktet inne til å begynne på en dagbok. Ute har det regnet ni timer i strekk, og jeg blir trykkende bevisst på min egen ensomhet. (...) Det berører meg på en egenartet måte når mine venner planlegger fremtiden for meg. Den ene forestiller seg et lite hus til meg i sitt nabolag, mens andre vil flytte meg til Gud vet hvor. Kanskje, kanskje. Men jeg gir meg selv høyst ti år. Og disse ti årene har sin bestemmelse, og det er neppe: å være nabo og dra på besøksreiser. Størst smerte gir hva jeg må gi avkall på av dikteriske muligheter. Jeg vil aldri få fullført et drama, fra naturens side er jeg ikke slik utrustet at jeg kan disiplinere meg til det. Jeg mangler, som sagt, tid og energi. For min motvilje mot riktig, sammenhengende «skriverier» er alt for stor. Dette vil også min roman strande på. Jeg er leilighetsdikter og *intet* annet.

*
Som «artianer» prøvde jeg for første gang i mitt liv å skaffe meg en levende forestilling om dette som vi kaller verdensaltets uendelighet. Om natten la jeg meg i hagen på en klappstol som ble innstilt nesten horisontalt, og forsøkte å komme utover det rent billedmessige ved stjernehimmelen og trenge inn i dens virkelighet.

Det lyktes meg så til de grader at jeg følte: Et eneste sekund til nå med slik jordløshet, et eneste lite skritt til og hjernen min er tapt for alltid. Og dermed avbrøt jeg dette forferdelige eksperimentet. Nå, nesten femten år senere, trues jeg av den samme faren på lyse dagen. Det begynte på en stålblå vårveld i et parkanlegg i Obermais, med et blick på fjellkjedene foran Vinschgau. Fjellenes form smeltet sammen, omtrent lik en moldvarphaug; landsbyene, områdene omkring meg, mistet sin betydning. Mitt dalføre virket for meg ikke viktigere enn avtrykket etter en tommel i en vokskule, og den kjempestore, men allikevel lille planeten bar meg på ryggen gjennom rommet som et insekt. Jeg ble grepet av en lett, åndelig følelse av svimmelhet, en forutanelse om åndens sjøsyke. Begrepene oppe og nede oppløste seg og ble til noe tredje. Jeg satt der, rett og slett på lufttrykkets nåde.

*
Jeg har startet denne høsten med misgjerninger. På to hete septemberdager drepte jeg fem eller seks veps som var kommet inn på rommet mitt og forstyrret meg. Det var helt og holdent på tvers av min vane, og kan bare forklares utfra uro og manglende beherskelse, som kanskje hadde kommet over meg så vel som vepsene på grunn av sønnavinden. Senere bemerkning: Jeg husker ennå hvordan jeg spesielt ble irritert av dyrenes «dumhet» der de – ofte i en hel time – summet frem og tilbake og opp og ned under taket uten å finne igjen den tilsynelatende så enkle veien gjennom den åpne balkongdøren, eller kanskje de ikke ville finne den. Overfører vi denne utålmodigheten og intoleransen min på guder og mennesker, så ville ikke disse gudene hatt annet å gjøre dagen lang enn å slå ihjel mennesker.

*
Det er egentlig urettferdig at en dikter ikke – som en musiker – kan skrive på de ulike delene av verket i hvilket tempo han vil de skal leses.

*
Hvor underlig ligner ikke sveitsertysk og norsk!

*
Å starte en krig betyr ikke annet en å hugge over en knute istedenfor å løse den.

*
En fingerferdig tyv er et – dyrt kunstverk.

*
En sannhet kan først virke når mottakeren er moden for den. Det er derfor ikke sannhetens skyld når menneskene er så dumme.

*
Det er en sann velsignelse at vår kjære Gud ikke lagde fluene like store som elefanter, ellers ville vi hatt mye større problemer med å slå dem i hjel og også mye sterkere samvittighetsnag.

*
Hva er det første som skjer når Herr og fru Müller kommer til himmelen? De spør etter billed-postkort.

*
Slik som det ørlille frøet faller i jorden for å gjenta urplanten, og ikke bare gjenta, så er mennesket et Guds frø. Men den sol som modner mennesket, er Kristus.

Aforismene er hentet fra *Stufen, eine Entwicklung in Aphorismen und in Tagebuch-Notizen von Christian Morgenstern*. Piper Verlag, München 1920.

Oversatt av Axel Bojer